

ÖZERK İSTANBUL ÜZERİNE BİR DENEME*

RİDVAN TURAN

Demokratik Özerkliğin batıda nasıl inşa edileceğine ilişkin bir çalışma, kapitalist kent politikalarının ele alınması ve analiziyle mümkün görünüyor. Çünkü batıda deyim yerindeyse her türlü sosyal gerçeklik kapitalist mekan politikasının prizmasında kırılarak yansıyor. Kapitalist mekan politikalarıyla, sınıf çelişkileri mekansal bir özellik de kazanıyor.

Demokratik Özerklik Bildirgesinin açıklanmasının hemen ardından hükümet, MGK toplantısında kırmızı çizgilerini çizdi. "Demokratik Özerklik" kabul edilemez dedi ve bütün "tek"lerini ardına sıraladı.

Demokratik Özerklik yalnızca hükümete yönelik bir çözüm önerisi olarak sunulmadı. Aynı zamanda demokrasi güçlerine, sol-sosyalist güçlere yönelik, tartışılmaya ve zenginleştirilmeye açık bir öneri olarak da gündeme taşındı.

Bu çerçevede bildirgenin ilanınin hemen ardından solda iki eğilimin şekillendiğini söyleyebiliriz.

Birinci eğilim, özerklik politikasının esas itibarıyla neoliberal bir dayatma olduğu biçimindeydi. Bu eğilime göre, emperyalist-kapitalist sistemin çıkarları doğrultusunda ulus devlet zayıflatılırken, özerkleşme eğilimi maksatlı olarak öne çıkarılıyordu. Özerkleşmenin ilgili bölgenin uluslararası serma-

yeye eklenmesini kolaylaştıran, sermayenin dolaşım hızını artıran ve en ücra bölgelere dahi girerek sömürüyü kolaylaştıran bir faktör olduğu vurgulanarak Demokratik Özerkliğe karşı çıkılıyordu.

Oysa örneğin Demokratik Özerkliğin 8 kriterinden biri olan ekonomi başlıklı bölümde "(...) kullanım değerini esas alan, anti teklici, eşitlikçi, dayanışmacı bir ekonomik sistem oluşturmak (...)" vurgusu kimi sol güçlerce görülmemiş olsa da, içerdiği eşitlikçi vurgu kapitalistlerce tehdit edici bulunmaktadır.

Soldaki ikinci eğilim, enternasyonalist kaygılarla Demokratik Özerklik projesine destek vermek biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımın eksikliği sorunu basit bir "destek verme" meselesi olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak enternasyonalist sosyalistler açısından bugünün görevi, Demokratik Özerklik projesini desteklemekten çok daha kapsamlıdır. Bu projeyi lafzıyla değil

ruhuyla kavramak, sosyalist hareketin siyasal demokrasi mücadelesiyle, demokratik halk iktidarına yürüyüş mücadelesiyle birlikte ele almak, batıya ve özellikle de metropollere uyarlayacak modellemeleri geliştirmek ve nihayetinde de pratikleştirebilecek adımlar atabilmektir.

Demokratik Özerklik iki açıdan ele alınmalıdır. Model, örgütsel planda; köy komünlerinden başlayan, kasaba, ilçe, mahalle, kent meclisleri ve özerk bölge kongresi biçiminde örgütlenen, söz, tartışma ve karar yetkisinin halkta olduğu bir örgütlenme biçimidir.

Politik planda bu öneri var olan hukuk sisteminin geliştirilmesini, inkar ve imha siyasetine son verilmesini, barışçı temelde birliğin sağlanabilmesi için gerekli anayasal ve yasal düzenlemelerin Demokratik Özerklik statüsüne bağlı olarak yapılmasını esas almaktadır. Ayrıca dil, kültür planında varolan her türlü baskının ortadan kalkmasını, Kürtçenin kamusal alandaki kullanımının önündeki engellerin kaldırılmasını, tüm dil ve lehçelerin özgürce kullanılması ve geliştirilmesinin anayasal teminat altına alınmasını, Kürdistan'da bozulan sosyal dokunun onarılmasını, patriyarkaya karşı mücadele edilerek kadının örgütlenme ve bilinçlenme düzeyinin artırılmasını, ekolojik yıkımın durdurulmasını ve eşitlikçi bir ekonomik yapının inşasını hedeflemektedir.

Sözkonusu mücadele hedefleri ve talepler, Türkiye'de demokrasi ve sosyalizm mücadelesi veren tüm yapıların ortaklaşabileceği siyasal demokrasi talepleridir.

Demokratik Özerklik projesi tüm Türkiye'ye (özellikle batı metropollerine) nasıl uyarlanabilir? Mücadelenin Türkiye ve Kürdistan'daki eşitsiz gelişimi modellemeyi nasıl etkiler? Batıda daha çok sınıf temelli, Kürdistan'da daha çok kimlik ve kültür temelli çelişkiler ve mücadele perspektifleri Demokratik Özerklik modellemelerini nasıl etkileyecek? Metropol kentlerde

Demokratik Özerkliğin örgütsel modeli nasıl olacak? Çok farklı dil, kültür ve sınıfsal kompozisyona sahip bölgeler Demokratik Özerklik çerçevesinde nasıl mütalaa edilecek?

Cevaplanması gereken pek çok soru mevcuttur. Bunların her biri bir araştırma ve inceleme konusudur.

Kanımcı Demokratik Özerkliğin batıda nasıl inşa edileceğine ilişkin bir çalışma, kapitalist kent politikalarının ele alınması ve analiziyle mümkün görünüyor. Çünkü batıda deyim yerindeyse her türlü sosyal gerçeklik kapitalist mekan politikasının prizmasında kırılarak yansıyor. Kapitalist mekan politikalarıyla, sınıf çelişkileri mekansal bir özellik de kazanıyor. Üretim alanı, yaşam alanıyla birleşiyor. Sınıfsal aidiyetler yaşam alanlarında dil, din, bölgecilik, etnisite gibi kültürel öğelerle iç içe geçiyor. İnsanların kendilerini pek çok sınıfsal, kültürel ve etnik kimlikle birlikte tanımlamalarına yol açıyor. Bu da batı metropollerini için Demokratik Özerkliği başka bir felsefeyle ele almayı zorunlu kılıyor.

Burada zamanın elverdiği ölçüde, Demokratik Özerkliğe metropol eksenli bir bakış oluşturmaya, Demokratik Özerkliğin kapitalist mekan politikası ekseninde tartışmaya, Demokratik Özerkliğin batıda nasıl kurgulanacağına ilişkin bir modelleme yaratmaya çalışacağım.

İstanbul 88 yıllık Cumhuriyet tarihinin (hatta daha öncesinin) sosyal, siyasal, ekonomik bir özeti gibidir. Ülkeyi genel anlamda etkileyen toplumsal-siyasal sorunlar, İstanbul'a daha güçlü yansımakta ve kentin özgün sorunlarıyla birleşerek daha kökten bir ifade kazanmaktadır. Ülke genelinde varolan yoksulluğun, işsizliğin, altyapı eksikliğinin, kirli savaş ve göç olgusunun, demografik sorunların, kültürel sorunların, kadınları ve gençliği ilgilendiren

* Rıdvan Turan'ın, 12 Mart 2011'de İstanbul'da düzenlenen "Türkiye'de Yerel Demokrasi ve Özerklik Tartışmaları" Konferansında SDP Genel Başkan Yardımcısı Ekin Bodur tarafından sunulan tebliği. Bu tebliğ, Rıdvan Turan'ın "Kapitalist Mekan Politikası ve Demokratik Özerklik - Özerk İstanbul İçin Bir Deneme" başlığıyla Günlük gazetesinde 17, 18, 19, 20 Şubat tarihlerinde dosya olarak yayınlanan çalışmasının kısaltılmış bir versiyonudur. Bu çalışmanın tam metni için bkz: <http://www.sosyalistdemokrasigazete.net/gunluk/ridvanturan/20110221.htm>

tüm sorunların, sınıfsal çelişkilerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan çeteleşme, kumar, fuhuş vb. sorunların kent özgünündeki ifadesi çok daha derin ve içinden çıkılmaz hal almıştır. Belediyecilik, sağlık, eğitim hizmetleri gibi hizmetler adeta kangrenleşmiştir.

Bu sorunların adeta çözümsüz bir biçimde ortaya çıkmasının bir nedeni ülkenin sosyal, siyasal, ekonomik sorunlarıyla, bir diğer nedeni de, İstanbul'da özgün bir nitelik kazanmış bu sorunların merkezden yaklaşılarak çözülebileceği yanılgısıdır. 15 milyonluk bir kentin sorunlarını Ankara eksensiz bir yaklaşımla çözebilmek mümkün değildir. Tek merkez etrafında örgütlenmiş siyasal temsil mekanizmalarıyla, sağlık, eğitim hizmetlerinin tek merkezden örgütlenmesi ve sunumuyla, yerel yönetimleri adeta inşaat firması düzeyine indirgeyen yaklaşımlarla çözüm değil ancak sorun üretilebilir.

80'lerden sonra dünya çapında uygulanan neoliberal politikalar kent olgusunu da ters yüz etti. Dünyanın İstanbul'u, sanayi tesisleri etrafında gecekondulaşmanın yoğun olduğu bir kent oldu. Kartal, Topkapı, Haliç, Alibeyköy gibi alanlar üretimin olduğu kadar yaşamın da alanlarıydı. Üretim kent içinde yapılıyordu. Kapitalizm Lefebvre'in deyişiyle mekanları işgal etmeye, mekan üretmeye başlamıştı. Bir bütün olarak İstanbul, üretimin yapıldığı bir yer olmanın ötesine geçmiş ve İstanbul'un kendisi kapitalistler tarafından keşfedilmiş ve metalaştırılmıştı. Emekçilerin yaşadığı mekanlar bu durumdan ilk etkilenen yerler olmuşlardı. Bu tutum, öncelikle emekçilerin oturduğu alanlardan dışlanmaları ve uzaklaştırılmaları sonucunu doğurdu. Bunu birkaç şekilde yaptı kapitalistler. Merkezin fiyatlarının artması emekçilerin buralarda yaşayabilme olanaklarını zayıflattı. Ekonomik nedenlerle köyünden gelen kuşakların ardılları, yine ekonomik nedenlerle kentin dış bölgelerine yönelmeye başladılar. Diğer bir yöntem de kapitalistler tarafından çeşitli gerekçeler ileri sürülerek o mekanların zorla ele geçirilmesi yani yıkım idi. Emekçi mahallelerine asker ve polis eşliğinde yapılan saldırılar ile büyük çaplı yıkımlar gerçekleştirildi. Bu yöntemlerle İstanbul'da kapitalizm, Harvey'in işaret ettiği gibi mekanlar üzerinden kendini yeniden üretti, dünyanın kuş uçmaz kervan geçmez yerleri yeni rant alanları haline dönüştü. Buralara yapılan yatırımlar, inşaat sektörünü geliştirirken, kapitalistlerin hem yatırımlarını yapabilecekleri hem de kâr elde

Kapitalizmin kent mekanına yönelik politikalarıyla, politikaların bir merkezden üretimi arasında karşılıklı bir ilişki vardır ve kapitalizmin kent mekanına yönelik politikalarına karşı çıkabilmenin önkoşullarından biri politikanın merkezden üretiminin yerine yerel demokratik inisiyatiflerin, halk meclislerinin geçirilmesidir.

edebilecekleri yeni bir alanın doğmasını sağladı.

80'lerden sonra büyük göç hareketleri yaşandı. Bunların en önemli nedeni, Kürdistan'da sürdürülen kirli savaşın köyleri boşaltma politikasıydı. Bu vesile ile binlerce köy boşaltıldı ve yakıldı. Köy sakinleri canlarını kurtarıp büyük kentlere akın ettiler. Bu kesimler şu anda da varoşlarda yaşayan en yoksul ve sınıfsal çelişkileri her gün daha fazla hisseden bir kitleyi temsil etmektedirler. Aynı zamanda bu kesimler, diğer emekçi kitlelerle birlikte üzerlerinde halk meclislerinin yükseleceği demokratik dinamikleri oluşturmaktadırlar.

İstanbul, sermayenin yeniden üretimiyle ilgili sorunların çözümü için, daha çok artı-değer üretimi sağlamak amacıyla yeniden yapılandırılmaya başlandı. Bu durumdan nasibini yalnızca yoksulların, emekçilerin mekanları almadı. Kentin kültürel mirası ve ortak kullanım alanları da bu biçimde ele alındı ve alınmakta. (Yoksulların, işçilerin, Afrikalı göçmenlerin, Kürtlerin, travestilerin yaşam alanı olan Tarlabası'nın Dolapdere taraflarının, eli sopalı sivil polislerce gün gün nasıl boşaltılmaya çalışıldığı izlenmektedir.) Galataport, Haydarpaşa projeleri, birbiri ardına yapılan iş kuleleri, beş yıldızlı otellerle İstanbul, Singapur, Hong Kong gibi finans merkezlerinden biri haline getirilmeye çalışılmaktadır.

Kapitalizmin kent mekanına yönelik politikalarıyla, politikaların bir merkezden üretimi arasında karşılıklı bir ilişki vardır ve kapitalizmin kent mekanına yönelik politikalarına karşı çıkabilmenin önkoşullarından biri politikanın merkezden üretiminin yerine yerel demokratik inisiyatiflerin, halk meclislerinin geçirilmesidir.

İstanbul'da halk-belediye-merkezi irade arasındaki ilişki, kent mekanını bir değişim değeri olarak gören ve halkı demokratik mekanizmaların dışında tutan anlayış tarafından yeniden tanımlanmış,

belediyenin halkla olan ilişkisi zayıflatılırken, merkezi iradeyle olan ilişkisi artırılmış durumdadır. Böylece yerelin her türlü söz, yetki, karar, süreçlere katılım ve kendini yönetme hakkı merkeze geçmiştir. Her şeyin bir merkezden planlanmasının, sistem açısından merkezin rolünü vazgeçilmez kılsa da, yerel sorunların çözümüne katkı sunmadığı açıkça izlenmektedir. Kentin sorunlarının önemlice bir kaynağı bu idari tekçilik anlayışıdır. O nedenle İstanbul için en azından idari düzeyde bir özerkliğe kuvvetle ihtiyaç vardır.

Kürdistan'da ise idari tekçiliğin geri planında Kürt halkının kolektif varlığını reddeden bir siyasal tekçilik vardır. Kürtlerin başka bir ulus olduğu bilindiği halde, farklı dile, kültüre, coğrafyaya sahip oldukları bilindiği halde, Kürdistan'a Türkiye idari sisteminin dayatılması dahası siyaseten de kendi kararlarını alamaması, kendi dilini, kültürünü yaşamasının engellenmesi içinden çıkılmaz sorunlar yaratmıştır. Bu anlamıyla İstanbul için idari yanı sıra daha ağır basması gereken özerkliğinin, Kürdistan için daha siyasal bir özerklik biçiminde (her iki biçim birbirinden tam manasıyla ayrılmaksızın) tezahürü gereklidir.

İstanbul, kentte yaşayan, kentin özgün sorunlarını bilen, farklı dil, kültür, inanç, cinsiyet mensubu insanların demokratik bir perspektifle, meclisler temelinde ve merkezi iradede özerk örgütlenmesiyle yönetilmelidir.

Demokratik özerk İstanbul, demokratik ilkelere göre örgütlenen idari, siyasi ve mali özerkliğe sahip bir kurumlar seti ve işlevler bütünü olarak tanımlanabilir.

İstanbul özerk yönetiminin temel hücresi mahalle (köy) meclisleri olmalıdır. Mahalle (köy) meclisleri ilçe meclislerini, ilçe meclisleri il meclislerini, il meclisleri de bölge meclisini oluşturur. Marmara bölge meclisi Türkiye meclisine temsilci gönderir.

Özerk İstanbul il meclisi, özerk İstanbul'un en üst yasa ve yürütme orga-

nıdır. Tüm belediye, asayiş hizmetleri, güvenlik hizmetleri, valilik ve kaymakamlıklar özerk İstanbul il meclisine bağlı olarak faaliyet sürdürecektir.

Meclisler kent kültürü dayatmalarına karşı, özerk İstanbul'daki kültürel dokunun çoğulculuğunu (Aleviler, Kürtler, Lazlar, Ermeniler, Rumlar vb.) muhafaza etmeli, farklı kültürlerin kendilerini ifade etme ve geliştirme olanaklarını yaratmalıdırlar.

Kent yoksulları arasındaki mekana dayalı suni bölünmelere karşı sınıfsal birlik ve dayanışmayı öne çıkaracak tedbirler geliştirilmelidir.

Mekana dayalı kentsel mücadele ile üretime dayalı sınıfsal mücadeleyi birleştirebilecek politikalar üretilmelidir.

Böyle bir felsefeyle oluşacak halk meclislerinin yalnızca bugünü kazanmak için bir araç olmayacağını, yarını kazanmak için de bir manivela görevi göreceğini düşünüyorum.

Özerk İstanbul'a yüklediğim anlamların bir kısmı abartılı bulunabilir. Burada sıralanan hedef ve önerilerin bir kısmının sistemin sınırlarını zorladığını ve yer yer de aştığını farkındayım. Kürdistan için makul görünen bazı önermelerin İstanbul için ütopyik görülmesi de sözkonusu olabilir ve bu gayet doğaldır. Bilinmelidir ki, bu süreç başından sonuna dek bir siyasal demokrasi mücadelesinin konusudur. Kürdistan için önerinin daha reel görülmesinin sebebi de orada verilen siyasal demokrasi mücadelesinin kazandığı mevzilerin çokluğuudur.

Tabiatıyla İstanbul için önerdiğim model de bir ütopya değil, sınıflar mücadelesinin konusudur.

Olanaksız gibi görülen pek çok şeyi olanaklı kılan mücadelenin gücüdür, etkisidir.

Yarıdan tezi yok derhal adımlar atmaya başlayabiliriz.

Mahalle meclislerini kurmaya başlayabiliriz.

Yukarıdaki hedefleri ve daha başka pek çok hedefi anayasa tartışmalarının konusu haline getirebiliriz.

Anayasa tartışmaları vesilesiyle özerk İstanbul'u ete kemiğe büründürebilir ve halkın gündemi haline getirebiliriz.

Yeter ki unutmayalım, ütopyalar gerçek dışı şeyler değil, gerçekliğin başlangıcı, onun bir boyutudur. Ve hayallerle gerçekler arasındaki bağ her şeyin yolunda olduğunun kanıtıdır.